

Bliver fædre diskrimineret i samværssager?

Forestil dig, at man som forælder ikke lige kan spørge sit barn, om det har haft en god dag. At man ikke dagligt skal høre det sige hej. Eller, at man ikke, når man selv er på vej i seng, lige kan gå ind på børneværelset, høre knægten småsnorke, betragte datterens sovende ansigt og putte dynen ekstra godt omkring dem.

For fraskilte forældre er det en realitet, og for langt de fleste skilsmisseforældre er det en sorg og et afsavn, uanset om de er mødre eller fædre. En sorg og et afsavn, som de enten selv har valgt, eller som de er blevet tvunget til som følge af, at samlivet med deres partner ikke fungerede. I forbindelse med en skilsmisse går nærheden og nærværet med ens børn fra at være en selvfølge og en væsentlig del af hverdagen til at være noget, som skal deles med eksen og dermed fordeles over årets 365 dage.

Oven i sorgen og afsavnet bliver antallet af dage, hvor man kan se sine børn, noget, som et stigende antal forældre kommer i kortere- eller længerevarende konflikt om. Antallet af sager hos Familieretshuset, det tidligere Statsforvaltningen, har gennem de seneste årtier været stødt stigende, og herunder ses også en stigning i antallet af gentagende og længerevarende konflikter – samtidig med at mange andre

forældre har et velfungerende samarbejde omkring forskellige former for samværsordninger. En væsentlig forklaring på stigningen af sager, hvor det offentlige inddrages, er formentlig ikke kun det stigende antal skilsmisser, men også at fædre i dag både i højere grad ønsker at være en betydelig del af deres børns liv og i højere grad bliver bakket op heri af samfundets normer og lovgivning. For 25-30 år siden blev fædre uden megen undren fra nogen ofte reduceret til "weekendfar" (Ottosen, 2014), mens flere skilsmissebørn i dag har en mere ligelig samværsordning mellem mor og far (det vil sige 6/8- eller 7/7-ordninger), og langt størstedelen af skilsmisseforældre har fælles forældremyndighed.

Et stigende ønske om ligestilling af fædre har imidlertid været fulgt af flere påstande om diskrimination og mangel på ligebehandling i de offentlige myndigheders håndtering af samværssager. "Fraskilte fædre har det største problem". Sådan skrev Politiken for eksempel på kvindernes internationale kampdag i 2014. Ifølge en undersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af befolkningen mente danskerne under 50 år, at fraskilte mænds ret til samvær med deres børn var det største ligestillingsproblem i Danmark¹. Daværende formand for danske familieadvokater Helle Larsen stemte i og forklarede, at mange mænd oplever diskrimination i sagsbehandlingen i Statsforvaltningen (Politiken, 2014). Det var ikke et overraskende synspunkt. Fædres ret til samvær med deres børn har således i flere år været omdiskuteret og dannet grundlag

1. Blandt hele befolkningen, det vil sige, når befolkningen over 50 år også var inkluderet, viste undersøgelsen, at ligeløn mellem mænd og kvinder vurderes at være det største ligestillingsproblem i Danmark.

for flere kronikker, debatter, TV-udsendelser samt protester fra blandt andet Foreningen Far. Problematikken er fortsat aktuell. Spørger man danskerne i 2020, er de enige: Foruden ligeløn mellem mænd og kvinder vurderes fraskilte fædres ret til samvær med deres børn stadig at være det største ligestillingsproblem i Danmark (Holdningsundersøgelse, 2020).

Figur 1.1. Ligestillingsproblemer i Danmark ifølge befolkningen

Note: Holdningsundersøgelse 2020. Spørgsmål: Hvilke af følgende anser du som store ligestillingsproblemer i Danmark i dag? Du kan markere flere svar.

Men er der noget om snakken? Bliver fraskilte fædre diskrimineret i samværssager, eller er det en myte? I denne bog fremlægger vi resultaterne af et større forskningsprojekt, der havde til formål at undersøge det spørgsmål. Formålet med bogen er at kaste lys over, hvordan problemstillingen omkring ulighed mellem mødre og fædre i samværssager bedst kan forstås. Vi undersøger om – og i givet fald, hvordan og hvorfor – diskrimination af fædre forekommer i samværssager.

Ligebehandling – det vil sige fravær af diskrimination – i det offentliges behandling af samfundets borgere er en kerneværdi i moderne demokratiske samfund. Dét ikke kun af hensyn til de berørte borgeres følelse af retfærdighed og værdighed, men også af hensyn til den samlede befolknings tillid til de offentlige myndigheder. Neutral forvaltning er således et grundlæggende ideal for de danske offentlige myndigheder. Der findes ikke i Grundloven en abstrakt lighedsgrundsætning, men der er i den danske forvaltningsret både skrevne og uskrevne regler, der fastsætter borgeres lighed og forbud mod diskrimination fra forvaltningens side (Revsbech, 2017).

Det forvaltningsretlige ligebehandlingsideal betyder imidlertid ikke, at alle borgere skal behandles ens. Det betyder blot, at ens sager skal behandles lige. I tillæg til ligebehandlingsidealet eksisterer imidlertid legalitetsprincippet. Legalitetsprincippet betyder, at al forvaltningsvirksomhed – det vil sige offentlige myndigheders afgørelser og adfærd – skal være i overensstemmelse med den pågældende specifikke lovgivning, herunder hvad den definerer som saglige hensyn og præmisser for de afgørelser, som forvaltningen træffer (Revsbech, 2017). For eksempel betragtes stabilt og tæt samvær med den primære omsorgs-

person (bopælsforælderen) for børn under tre år som vigtigere end stabilt og tæt samvær med samværsforælderen (VEJ nr. 10064 af 20/12/2020). Endvidere betragtes forhold som vold, kriminalitet, psykologiske og psykiatriske diagnoser hos en forælder som saglige hensyn, der skal tages med i betragtning af hensyn til barnets bedste. Forvaltningsretligt er der således kun tale om ikketilladelig forskelsbehandling, hvis der bliver lagt usaglige hensyn til grund for afgørelsen – for eksempel hvis ene og alene status som mor henholdsvis far bliver lagt til grund for fordelingen af samvær i samværs-sager.

I denne bog og i det bagvedliggende forskningsprojekt er vi interesserede i at forstå problemstillingen omkring ulige behandling af fædre i samværs-sager, dens rigtighed, og hvorhenne en eventuel ulighed opstår. Vi fokuserer altså på, hvad der sker, når fraskilte forældre møder 'systemet', og på, hvorvidt der i det møde opstår ulige behandling og diskrimination. Er der et problem? Dernæst: Er det et problem, hvis årsag skal placeres på de offentlige myndigheders bord, eller 'ligger hunden begravet' et helt andet sted? At identificere og placere årsager til problemer er således første skridt til at løse dem.

Ligebehandling er altså vores fokus. Vi fokuserer ikke på ligestilling – det vil sige, om fædre og mødre står lige i delingen af samvær – for det gør de ikke. Gennemsnitligt har mødre langt flere dage sammen med deres børn end fædre. Det behøver vi ikke et forskningsprojekt til at konstatere. For langt de fleste fraskilte forældre er en ulige deling af børnene imidlertid en fordeling, de selv har aftalt. Hvorfor fædre frivilligt indgår disse ulige aftaler – om det er, fordi det passer dem og deres børn bedst, eller fordi de føler, de står med

hatten i hånden over for eksen og dermed siger ja til mindre samvær, end de egentlig ønsker, beskæftiger bogen sig heller ikke med.

Vi fokuserer derimod på ligebehandling i *forvaltningsledet* og stiller derfor blandt andet følgende spørgsmål: Favoriserer de jurister, som behandler forældrenes samværssager, mødrene dels i deres beslutninger om sagerne, dels i deres mødeadfærd? I så fald, hvad skyldes denne forskelsbehandling? At forældrene møder kvinder i Familieretshuset? At juristerne generelt er præget af kønsstereotype overbevisninger om moderrollen versus faderrollen? Eller skyldes det den måde, som mødre henholdsvis fædre handler på ved samværsmøder i Familieretshuset? Er mødre bedre end fædre til at tale deres sag? Endvidere ser vi på, hvordan kønsstereotyper om mødre og fædre reproduceres i form af traditionelle kønsroller både under og efter ægteskab, og om de sætter fædre i en svagere position end mødre i samværssager. Af samme grund bliver forvaltningsbegrebet 'saglige forhold' centralt. Sagsbehandlere i den offentlige sektor – herunder juristerne i Familieretshuset – er ansat til at træffe beslutninger ud fra gældende lov, bekendtgørelser og vejledninger, og ikke ud fra personlige præferencer, stereotyper eller anti- og sympatier. 'Saglige forhold' er således de forhold, som lovgivning etc. beskriver skal tillægges vægt i en beslutning. Hermed er det ikke sagt, at sådanne 'saglige forhold' – altid – repræsenterer en valid evidensbaseret argumentationskæde.

Bogens overordnede konklusion er kompleks, men kan alligevel siges relativt enkelt: Juristerne i Familieretshuset diskriminerer ikke i nævneværdig grad mellem mor og far, forstået således, at et usagligt hensyn i form af status som

enten mor eller far systematisk præger deres sagsbehandling – hverken i deres afgørelse eller deres mødeadfærd. Problemet er mere grundlæggende, nemlig at systematiske forskelle i mødres og fædres adfærd og rollefordeling under og efter ægteskabet samt i selve mødet med Familieretshuset føder ind i samværssagen som forvaltningsretligt saglige faktorer, der samlet set oftest ender med at tippe til mors fordel i konflikter om fordelingen af samvær. Og: at disse forskelle i adfærd og rollefordeling afspejler grundlæggende kulturelle samfundsstrukturer og -normer, der former og farver vores individuelle selvopfattelse og adfærd som henholdsvis mand og kvinde.

Kønsbetinget forskelsbehandling i samværssager skal således først og fremmest forstås som et produkt af kønsstereotype forskelle i mødres og fædres ageren både før og efter skilsmissen. Det er fortsat hyppigst mor, der tager langt den største del af barslen. Ligesom det oftest er hende, der bruger mere tid på og har flere ansvarsopgaver i relation til børnene. Og det er mor, der i forbindelse med skilsmissen langt hyppigst får den formelle rolle som bopælsforælder. En rolle, som, når beslutningen herom er truffet, får forskelskabende konsekvenser i forbindelse med konflikter om samvær. Konsekvenser, som er forankret i lov og dermed er forvaltningsretligt saglige. Vores undersøgelser viser endvidere, at mødrene ved møderne i Familieretshuset taler mere, er bedre forberedte og fortæller mere detaljeret og nuanceret om barnets hverdag og trivsel end fædrene. Dermed fremstår de oftere som dem, der har større overblik og mere styr på barnets liv og hverdag end fædrene.

Som følge af forældrenes traditionelle kønsarbejdsdeling både før og efter ægteskab *kombineret med* lovgiv-

ningens bagvedliggende børnepsykologiske argumenter om, hvad der er vigtigt for at sikre et skilsmissebarns trivsel, bliver fars position i en samværs-sag ofte relativt svagere end mors. Etablerede forskelle mellem mor og far føder altså i mange samværs-sager ind i juristernes vurdering som saglige forhold, der samlet set skaber systematiske forskelle mellem mødre og fædre – forskelle, der i sidste ende tipper til mors fordel.

Lidt polemisk kan man sige, at *mand* i samværs-sager ligger, som *man* har ret. Fædrene står således ofte i en svagere position end mødrene, men det er ikke alene fars skyld, ligesom det ikke alene er mors skyld. Og altså – som et kernerresultat af vores undersøgelser – heller ikke juristerne i Familieretshusets skyld. Årsagerne er et komplekst samspil mellem gennemgribende samfundsnormer om rolle- og arbejdsfordelingen mellem mødre og fædre, organisatoriske og lovgivningsmæssige forhold (lovgivningens forståelse af, hvad der er til 'barnets bedste' og den juridiske opdeling i bopæls- og samværsforældre)² samt Familieretshusets begrænsede ressourcer, der samlet set smitter af på både juristernes og forældrenes adfærd i samværs-sager. Groft sagt kan man sige, at mor og far i mange tilfælde ikke er lige, når de træder ind over dørtrinnet til Familieretshuset, og uligheden mellem dem får betydning for sagens udfald, fordi de er ulige på faktorer, som lovgivning, bekendtgørelser og vejledninger har defineret som saglige forhold.

Hvordan kan man ændre disse normer og institutionelle forhold? Det spørgsmål er der ikke noget nemt svar

2. I forbindelse med reorganiseringen i 2019 blev det muligt at have delt bopæl, så begge forældre er bopælsforældre.

på, men alligevel forsøger vi at vende tilbage til det sidst i bogen.

Som det fremgår af det forudgående, er vores fokus afgrænset til konflikten om samværet, det vil sige spørgsmålet om, hvor mange dage barnet skal bo hos henholdsvis mor og far. Vi undersøger ikke konflikter i forbindelse med forældremyndighed, bopæl eller børnebidrag. Dette fravalg skyldes flere forhold. Afgørelser om forældremyndighed og barnets bopæl træffes af retten og ikke af Familieretshuset (den daværende Statsforvaltningen), som forskningsprojektet fokuserer på. Børnebidraget derimod fastsættes af Familieretshuset ved uenighed, men foregår skriftligt og uden et møde. Selvom det er en skønsmæssig beslutning, foreskriver Børnebidragsloven forholdsvis præcise regler i forhold til minimumssatser og forældrenes indkomst. Sidst, men ikke mindst skyldes vores fokus på samvær, at det, når alt kommer til alt, er tiden med børnene, som er det absolut vigtigste for de fleste skilsmisseforældre.

Derudover er det vigtigt at pointere, at bogen kun fokuserer på spørgsmålet om forskelsbehandling af fædre i samværsager. Eksempelvis anlægger vi ikke et psykologisk perspektiv på, hvilken samværsordning der er bedst for børnene, da et sådant perspektiv er helt uden for vores faglige kompetencer og allerede er behandlet i andre bøger (se for eksempel Ottosen, 2016). Vi tager således ikke i bogen stilling til, hvorvidt mulig forskelshandling af far – hverken generelt eller i enkeltsager – er berettiget af hensyn til barnets trivsel. Bogen anlægger alene et forvaltningsperspektiv og stiller spørgsmålet, hvorvidt fædre forskelsbehandles i myndighedernes forvaltning af samværsager, samt i så fald hvordan en sådan forskelsbehandling kan forklares. Det gør

vi, fordi det ikke nytter noget at råbe på ændringer af 'systemet' – reformer, reorganiseringer eller flere ressourcer – hvis problemets årsag slet ikke ligger i 'systemet'.

Endelig fokuserer bogen kun på de forældrekonflikter om samvær, der ender som sager i Familieretshuset. Rundt omkring i landet er der dagligt uenigheder og større eller mindre skænderier om fordelingen af samvær. Mødre og fædre, som inderst inde drømmer om en anden fordeling end den aktuelle. Fædre, som søger råd og vejledning hos advokater, forskellige foreninger, familie og venner, men som aldrig tager sagen til Familieretshuset, enten fordi de forhandler og genforhandler sig til nye løsninger, eller fordi de resignerer. Bogens budskab om, at problemet med lighed i samvær opstår som følge af ulighed mellem kønnene under og efter ægteskabet, er imidlertid også relevant for dem.

Vi har i undersøgelserne bag bogen valgt primært at fokusere på juristerne og kun i nogle undersøgelser inkludere de børnesagkyndige. Vi fokuserer på juristerne og deres rolle i ulighed ved samværsager, fordi det alene var dem, der i den daværende Statsforvaltning formelt traf afgørelser om samvær. I den del af vores undersøgelse, der handler om stereotyper om køn og opdragelse, inkluderer vi også undersøgelser af de børnesagkyndige, da de har en rådgivende funktion over for juristerne.

Bogens datagrundlag

Bogen er baseret på et stort datamateriale indsamlet mellem 2016 og 2019, inden Statsforvaltningen blev ændret til Familieretshuset 1. april 2019 (mere herom i næste

kapitel). Reformen ændrer imidlertid ikke på denne bogs konklusioner og aktualitet, idet diskussionen om kønsdiskrimination i samværssager fortsat er aktuel.

Tabel 1.1. Oversigt over dataindsamling

Undersøgelsesgruppe	Type	Indsamlingsperiode
Jurister	Spørgeskemaundersøgelse	Oktober 2016 – januar 2017
	Laboratorieeksperimenter	Januar – marts 2017
	Interviews	November 2020
Børnesagkyndige	Spørgeskemaundersøgelse	Oktober 2016 – januar 2017
Befolkningen	Holdningsundersøgelse	December 2016
	Holdningsundersøgelse	Maj 2019
	Holdningsundersøgelse	Juni 2020
Forældrene	Observationer af møder	Januar – juli 2017
	Interviews	Februar – august 2017
	Spørgeskemaundersøgelse	Oktober 2017 – februar 2018

Datamaterialet består af spørgeskemadata blandt noget nær totalpopulationen af juristerne og de børnesagkyndige, eksperimentelle data (såkaldte laboratorieeksperimenter), hvor juristerne har deltaget i og løst forskellige mindre opgaver (ligeledes noget nær totalpopulationen), interviews med jurister, observationer af 50 såkaldte tværfaglige møder mellem borgere, jurister og børnesagkyndige, interviews med 30 forældre, spørgeskemadata blandt forældre samt tre holdningsundersøgelser blandt et repræsentativt udsnit af

befolkningen. Tabel 1.1 giver et overblik over de forskellige dataindsamlinger. Bogens kapitler bygger dels på analyser i allerede udgivne videnskabelige artikler, projektets ph.d.-afhandling samt arbejdsrapporter, dels på analyser foretaget til denne bog selvstændigt. Af hensyn til anonymitet er alle citater fra mødre, fædre samt medarbejdere i Familierets-
huset angivet med fiktive navne.